

Ugnė KAČKAUSKAITĖ

IŠBŪTI SCENOJE

ÁRPÁDO SCHILLINGO AUTONOMIJOS

Buvimas scenoje, buvimas laike, buvimas spektaklyje, o ne vaidmens imitavimas – svarbiausios vengrų režisieriaus Árpádo SCHILLINGO (g. 1974) vertybės. Jos ir tapo esminiu atspirties tašku, leidžiančiu į spektaklį „Autonomija“ (2018, Valstybinis jaunimo teatras) žvelgti per kiek kitą prizmę. Aktoriams Árpádas suteikė ne tik visus įrankius būti autonomiškiems, bet ir skatino kiekvieno laisvą raišką bei interpretaciją. Spektaklį įvilkdamas į meno, kaip gyvenimo kasdienybės, taisyklės, režisierius skatina vaidinimą žiūrėti per „Fluxus“ objektyvą. Apie spektaklį rašo teatrologė Ugnė KAČKAUSKAITĖ.

„Svarbiausia man – spektaklyje sukurti tokią atmosferą, kad aktoriai būtų kuo ramesni. Šią būseną aš labai vertinu. Galbūt jie vaidina kokius nors baisesius įvykius, pavyzdžiui, žmogžudystę, bet svarbiausia – vidinė aktorių ramybė. Noriu, kad scenoje jie jaustųsi patogiai – leidžiu naudoti sceninį laiką pačiam aktorių susikaupimui. Man yra labai svarbu, kad būdamas scenoje aktorius turėtų pakankamai laiko priimti tam tikrus sprendimus ir jų neforsuoti“, – po geros pusantros valandos pokalbio atskleidė režisierius Árpádas Schillingas. Pamenu, tą dieną šnekėjomės dvi valandas, o prieš tai, kad galėčiau su režisieriumi pasikalbėti, laukiau dar pusantros. Suderintu laiku režisierius repeticijų salėje pasirodė, tačiau dar ilgai šnekučiavosi, diskutavo tai su vienu, tai su kitu sutiktu aktoriumi. Atrodė, aplink jį ir pašnekovą niekas daugiau neegzistuoja... Jei koks prašalaitis priedavo artn ir ką nors pasakydavo, Árpádas atsisukdavo, trumpai tarsteldavo: „Taip, taip“ ir vėl panirdavo į pokalbį.

„Autonomija“. Aktoriai Vidas Petkevičius, Lukas Petrauskas, Aleksas Kazanavičius, Janina Matekonytė, Andrius Bialobžeskis, Simas Lunevičius. Režisierius – Árpád Schilling.
Valstybinis jaunimo teatras. Lauros VANSEVIČIENĖS nuotrauka

TO STAY ON STAGE. AUTONOMY BY ÁRPÁD SCHILLING
Stage presence, being on time, being in the performance, and not just acting a role: these are the most important principles of the Hungarian theatre director Árpád SCHILLING (b. 1974). This is an essential starting point allowing us to see his work Autonomy (2018, at the State Youth Theatre) from a different angle. For the actors, Árpád not only provided the tools which allowed them to be autonomous, but also stimulated their freedom of expression. Drawing the performance into the principle of art as everyday life, the director provokes the audience to watch the performance through a Fluxus lens. The production Autonomy is reviewed by the theatre critic Ugnė KAČKAUSKAITĖ.

* * *

Dar bakalauro studijų metais lankiau vienos dėstytojos paskaitas. Ji į savo dėstomą dalyką visuomet vėluodavo. Šio vėlavimo priežastis buvo tokia: sutikusi pažįstamų (o tai nuolat nutikdavo), į pokalbį pasinerdavo stačia galva. Čia pat galėjo gimti šios dėstytojos ir jos pašnekovo diskusija, ateities svarstymai ar tiesiog šiltas pasidalijimas įspūdžiais apie nesenus įvykius... Pagaliau atėjusi į paskaitą, ji būdavo tokia tikra, atsidavusi ir energinga, kad negalėjai pykti. Išėdavome iš jos labai užtęstų paskaitų švytintys, sudominti, motyvuoti ir norintys dar kuo daugiau sužinoti apie tai, ką neseniai išgirdome... Egzamine su kiekvienu iš mūsų dėstytoja susitikdavo atskirai ir mažiausiai porą valandų kalbėdavosi apie egzaminuojamą dalyką. Tik jai kur kas svarbiau buvo ne tai, ar labai teisingai atsakysi į jos klausimus, o ką iš tiesų manai ir ką supranti apie dėstomą dalyką plačiąja šio žodžio prasme... Ji skatino turėti savo nuomonę. Ji ugdė kiekvieno mūsų autonomiją.

„Autonomija“. Aktorė Viktorija Kuodytė.
Režisierius – Árpád Schilling.

Valstybinis jaunimo teatras. Lauros VANSEVIČIENĖS nuotrauka

* * *

Abiejų šių asmenybių – režisieriaus ir mano prisimintos dėstytojos – bendras bruožas buvo besąlygiškas buvimas čia. Taip pat besąlygiškas lygybės ženklas tarp jų ir pašnekovo. Jie iš tiesų *dalyvavo* pokalbyje ir iš tiesų *girdėjo*, ką sako jų pašnekovas.

Švytinčiais, motyvuotais veidais beveik iki pat „Autonomijos“ premjeros aš sutikdavau ir aktorius, su kuriais dirbo Ąrpadas. Prasilenkdama koridoriuose, aktorius vis klausdavau: „Na kaip? Kaip sekasi? Kaip Ąrpadas?“ O man visad atsakydavo pasidžiaugdami kuo nors geru. Labiausiai įsiminė pastabos apie įtampos nebuvimą ir savo, kaip aktorių, pasitikėjimo atgavimą. Ąrpadas iš tiesų mokėjo suvienyti visą kūrybinę komandą. O savo kritiką išsakydavo taip subtiliai, kad aktoriai likdavo susidomėję, norėjo toliau bandyti, toliau kurti. Čia nebuvo baimės. Buvo lygybės ženklas tarp visų komandos narių, įskaitant ir režisierių. Todėl visiems jis buvo Ąrpadas. Ne Schillingas. Ir ne režisierius.

Prasidėjus „Autonomijos“ repeticijoms, mes, kelios teatro darbuotojos, įsiprašėme dalyvauti pačioje pirmojoje, kai Ąrpadas pristatys ne tik spektaklio idėją, bet ir savo požiūrį į temas, kurias šiame kūrinyje stengsis atskleisti. Režisierius pasakojo ir vis kartojo: svarbiausia jam, kad aktoriai norėtų bendradarbiauti, nebijotų siūlyti ir nebijotų diskutuoti, ginčytis su juo. „Man labai svarbu atverti situaciją, galimus kilti klausimus ir kiekviename žingsnyje dirbti drauge“, – tuomet sakė režisierius. Tą pačią dieną buvo sudarytas grafikas: visų pirma Ąrpadas norėjo susitikti su kiekvienu aktoriumi atskirai ir pasikalbėti autonomijos tema.

Susitikimai su aktoriais prasidėjo jau kitą dieną. Planuoti valandos pokalbiai užtrukdavo, Ąrpadas iš tiesų norėjo išgirsti kiekvieno aktoriaus nuomonę apie tai, ką jam asmeniškai reiškia autonomija, valstybės nepriklausomybė ir sovietinė atmintis. Buvimas kartu ir girdėjimas to, ką pasakoja kiekvienas aktorius, tiksliai nusakė Ąrpado, kaip kūrėjo ir asmenybės, bruožą – jam įdomus pats žmogus ir jo autonomiškas požiūris. Aktorių istorijos tapo viena pagrindinių spektaklio atspirčių.

Visų pirma šis režisierius „Autonomiją“ pradėjo statyti nuo darbo kultūros ir aplinkos: aktoriams jįsai suteikė ne tik visus įrankius kūrybiniame procese būti autonomiškiems, bet ir skatino kiekvieno savarankišką nuomonę, interpretaciją. Laiko

„Autonomija“. Aktoriai Kristina Andrejauskaitė, Janina Matekonytė, Viktorija Kuodytė, Neringa Varnelytė, Ina Kartašova, Lukas Petrauskas. Režisierius – Ąrpád Schilling.
Valstybinis jaunimo teatras. Lauros VANSEVIČIENĖS nuotrauka

atžvilgiu repeticijos buvo ypatingai įtemptos, nes visa kūrybinė komanda per pusantro mėnesio turėjo apčiuopti ne tik šių dienų autonomijos temas pulsą, bet per šį laiką Ąrpadas kartu su meline bendraautore Ildikó Gáspár turėjo spektakliui ir parašyti tekstą (kaip jie patys mėgo sakyti – scenarijų). Nepaisant itin trumpo kūrybinio laikotarpio, beveik dvi savaitės buvo skirtos aktorių improvizacijoms.

Buvimas scenoje, buvimas laike, buvimas spektaklyje, o ne vaidmens imitavimas – svarbiausios šio režisieriaus vertybės. Kaip tik jos tapo dar vienu Ąrpado kūrybiniu atspirties tašku, leidžiančiu į spektaklį ir jo konstrukciją žvelgti per kiek kitą prizmę. Režisierius pasirinko „Fluxus“ judėjimo kryptį. Savo spektakliui jis pritaikė kertines „Fluxus“ idėjas. Spektaklį įvilkdamas į *meno kaip gyvenimo kasdienybės* taisykles, Ąrpadas žiūrovui jas sufleruoja nuo pat vaidinimo pradžios, kai projekcijoje rodomas Jono Meko trumpametražis filmas „Walden“, Viktorijos Kuodytės išardomas pianinas, Simo Lunevičiaus *nematoma akis*, fiksuojanti nepakeliamą šeimos kasdienį būvį, ir taip iki pat spektaklio pabaigos, kai išardytu pianinu aktorai muzikinių garsų ieško beveik taip, kaip garsiajame 1962 metų Jurgio Mačiūno ir dar šešių bendraminčių pasirodyme „Piano activities“, kuriame pianino ardymas, daužymas, žaidimas atskiromis jo dalimis kūrė naują garso ir veiksmo formą. Kitokią – „Fluxus“ melodiją. Mačiūno sunaikintas fortepijonas simbolizavo atsisveikinimą su senu, klasikiniu instrumentu, su senu požiūriu ir senomis vertybėmis. O pasirinkta *hepeningo* forma siūlė šį aktą / gestą persvarstyti. Tiesiogine ir perkeltine prasme – sulaužius seną formą, atrasti naują. „Autonomijoje“ išardytas pianinas stovi viso spektaklio metu tarsi įkyriai prašydamas užbaigti tuos ardymo darbus.

„Fluxus“ judėjimo dalyviai siūlė atsisakyti komercijos ir standartinio meno formų. Atrodo, kad ši schema perkeliama ir į spektaklį „Autonomija“, kur visų problemų sprendimo būdas būtų atsisakyti komercijos (finansų, lengvai gaunamų iš Valentino) ir standartinio mąstymo formų – neatitikti Valentino kriterijų ir net nesistengti juos atitikti. Galima pastebėti, kad dramos, nelaimės ir nepasitenkinimas gyvenimu čia kyla dėl vienintelės priežasties – visi šeimos nariai niekaip nepradedą gyventi savarankiško, autonomiško savo gyvenimo...

Ugnė KAČKAUSKAITĖ

„Autonomija“. Spektaklio scena. Režisierius – Ąrpád Schilling.
Valstybinis jaunimo teatras. Lauros VANSEVIČIENĖS nuotrauka

